

Kvinnor för fred

En fredsförening med kvinnoperspektiv

Tema: Kvinnors situation i världen med kris, krig och klimatförändringar
april 2022

Bild: Helga Henschen

Kvinnor för fred

april 2022

Kvinnor för fred (KFF), som bildades 1978, arbetar för fred på kvinnors villkor. Föreningen är partipolitiskt och religiöst obunden.

Kvinnor för fred är medlem i många internationella freds-, kvinno- och solidaritetsorganisationer och ingår i ett nätverk med internationella förgreningar.

Kvinnor för fred kräver stopp för kärnvapen och kärnvapenprov, kämpar mot militär rustning och vapenspridning, kräver stopp för vapenproduktion och -export och kräver en omställning från militär till civil produktion.

Kvinnor för fred arbetar för kvinnors medverkan i konflikthantering, för mänskliga rättigheter, för ökat inflytande för FN och OSSE i alla fredsprocesser och en framtida fredskultur.

Medlemsavgift 120 kr/år i riksorganisationen. Plus en mindre avgift på platser med lokalgrupper.
Familjemedlem 50 kr/år.

Medlemmar får KFF:s tidning.

Kvinnor för fred

Tegelviksgatan 40
116 41 Stockholm
Telefon: 08-667 97 27
Bankgiro: 768-6066
E-post: info@kvinnorforfred.se

Facebook:
facebook.com/kvinnorforfred
Twitter: twitter.com/kvinnorforfred

www.kvinnorforfred.se

Tema: Kvinnors situation i världen med kris, krig och klimatförändringar

INNEHÅLL

Kvinnor och Klimatet <i>Anna-Carin Hall</i>	4-5
Fred på jorden och Fred med jorden <i>Gudrun Schyman</i>	6-8
Allt svårare i Västsahara <i>Sylvia Rönn</i>	9
”Fred skapas underifrån” <i>KG Hammar</i>	10-11
Det svenska kvinnliga medlingsnätverket <i>Lena Sundh</i>	12
Hybridexkludering i Jemens fredsprocesser <i>Lee Martin</i>	13
Artificiell intelligens och freds rörelsen <i>Ingela Mårtensson</i>	14-15
Med AI som vapen? Att förstå framtida krigsföringsmetoder <i>Gregor Noll</i>	16-17
Karin Dahl – Kvinnor för fred/Uppsala <i>Jacky Engström</i>	18
Lokalföreningar och kontaktkvinnor	19
Vi ska vända vinden <i>Ingrid Sjöstrand</i>	20

”Vi kan inte rädda världen genom att spela enligt era regler, därför att reglerna måste ändras.”

Greta Thunberg
2003-

Tidningen Kvinnor för fred

Tidningen Kvinnor för fred utkommer som temanummer ett par gånger om året och som bilaga i tidningen Syre fyra gånger per år.

Ansvarig utgivare:
Susanne Gerstenberg

Varje författare ansvarar själv för sin artikel. För icke beställt material ansvaras inte.

Illustration till vänster:
Helga Henschen

Redaktör: Benita Eklund
Telefon: 073-767 38 86
E-post: benita eklund@gmail.com

Tryckeri:
Norra Skåne Offset

Tillit är nyckeln

Visst finns kvinnoperspektivet med när klimatfrågan diskuteras men när det kommer till skarpa beslut och slutdokument har genusfrågan oftast glidit långt ut i marginalen. Detsamma gäller vid andra kriser, som krig och konflikter.

Detta trots att det ofta är kvinnor, som är de med minst resurser och inflytande, som drabbas hårdast. Världens fattiga är till största delen kvinnor.

Anna-Carin Hall från Kvinna till Kvinna inleder detta temanummer med att betona kvinnornas berättelser och varför dessa måste upp på förhandlingsborden. Hon menar att kvinnor och flickor har väldigt lite inflytande över sina egna villkor idag, samtidigt som de i ytterst liten grad är skyldiga till de kriser vi måste hantera.

Och varför har vi inte en sprakande och sprudlande vital fredsrorelse nu när militarismen går på högvarv? Det frågar sig Gudrun Schyman, ordförande i Fria Pensionärer.

Hon menar att den politiska utvecklingen de senaste decennierna gör många individer handlingsförlamade.

– Vi har fullt upp med att välja. Och ju mer vi är sysselsatta med individuella val desto mer passiva blir vi i förhållande till de politiska valen, säger hon.

Vi berättar också om situationen i Västsahara som blir allt svårare, både för dem som lever i det av Marocko ockuperade Västsahara och för dem som bor i flyktingläger i Algeriets öken. Kvinnor för fred Sylvia Rönn har läst en ny rapport från Emmaus, om västsahariska kvinnor som kämpar för mänskliga rättigheter.

KG Hammar, tidigare ärkebiskop, frågar sig i sin artikel hur vi kan skapa den tillit som bygger fred över nationella gränser. Hans svar är att tillit växer utifrån hur man själv förhåller sig, bara den som själv vågar visa tillit utan att ha några garantier kan mötas av tillit.

Pandemin har prövat oss och kanske har allt avståndstagande också påverkat vår tillit och framtidstro? Nu är det i alla fall hög tid att visa att vi är många som vill ha fred, omställning och ett hållbart samhälle. Hoppas att detta temanummer ska ge kraft och inspiration.

Trevlig läsning!
Benita Eklund

Kvinnor och klimatet

Det är människor med minst resurser och inflytande som drabbas hårdast av kriser. Alltså världens fattiga, som till största delen är kvinnor, framför allt på landsbygden. Det är dags att ge kvinnornas berättelser och lösningar plats vid förhandlingsborden menar Anna-Carin Hall från Kvinna till Kvinna.

Jag läser ett av otaliga reportage i tidningarna om hur torka, översvämningar eller annat kaosväder drabbar världens befolkning. Dramatiska nedslag i medierna, snabbt bortglömda, speciellt när ett storkrig i närområdet stjäl allt fokus. Just den här gången har det internationella reportageteamet landat någonstans på Afrikas horn. De ambitiösa, ja nästan vackra bilderna visar ett landskap där marken är sprucken av torka.

På ett av fotona, mitt i det ödsliga landskapet, sitter en man bredvid en död ko. Det är han som är intervjuad. Lite bakom honom, suddig och ur fokus, sitter en kvinna med en sjal som täcker halva ansiktet. Hon kommer aldrig till tals i artikeln. Det är därför den här texten handlar om henne.

Det är alltid de med minst resurser och inflytande som drabbas hårdast

av kriser, alltså världens fattiga som till största del är kvinnor. Kvinnor och flickor - framför allt på landsbygden i fattiga länder - har ofta huvudansvaret för att skaffa mat, vatten och bränsle.

De drabbas därför hårdare när tillgången till detta och andra resurser minskar till följd av klimatförändringarna. Samtidigt har dessa kvinnor och flickor väldigt lite inflytande över sina egna villkor och de är i ytterst liten grad skyldiga till att ha framkallat klimatförändringarna.

Flickor lämnar skolan först

Men kvinnors utsatthet under klimatkrisen stannar inte där. Med allt sämre tillgång till rent vatten, så drabbas kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa. Risken för komplikationer och dödlighet i samband med mödravård och förlossningar kommer att öka.

Utan avskilda och rena toaletter på skolor så väljer flickor ofta att stanna hemma under mensen och missar därför viktig utbildning.

När kvinnor och deras familjer sedan blir fattigare och mer utsatta kommer de inte att ha råd att låta alla barn gå i skola och det är flickorna som får sluta först. Risken är då stor att dessa gifts bort som barn. Så sprider sig effekten av klimatkrisen långt utanför den obrukbara åkern, den upptorkade bäcken eller den döda kon.

Men det är inte de fattiga, drabbade kvinnorna som sitter vid förhandlingsbordet på COP26 eller något annat klimattoppmöte, trots att de ofta har stor insikt och kunskap i hur klimatförändringarna drabbar deras samhällen. Deras röster hörs aldrig och inte heller forskas det särskilt mycket på hur de kommer att påverkas. I stället läggs det tid och kraft på modelleringar av hur avancerad grön teknik ska kunna göra det möjligt för västvärlden att uppehålla sin avancerade och resurskrävande livsstil.

Grönt och jämlikt

Vi kan jämföra med Covidpandemin. Tidigt höjdes röster för att stöden, åtgärderna och återuppbyggnaden skulle bli, grön, jämställd, jämlik, inkluderande och hållbar. Build Back Better! Och vad hände? I stort sett ingenting! Förutom att vi numera har lärt oss att pandemier ofta är miljörelaterade och att skogsskövling kan vara en av orsakerna bakom muterade virus.

Precis som i så många andra stödsatser som kanaliseras från rikare till fattigare länder så saknar även klimatarbetet ett jämställdhetsfokus. Vi vet sedan länge att det inte bara finns "en jämställdhet" utan problemen måste angripas specifikt. Därför pratar vi numera om till exempel ekonomisk jämställdhet och juridisk jämställdhet och "Climate Gender Justice" eller klimaträttvisa på svenska. Eller varför inte lansera begreppet "Grön Jämställdhet"? Kvinnorörelsen och miljörelsen har många beröringspunkter och skulle tjäna på ett större samarbete.

I västvärlden är det än så länge den progressiva medelklassen och de unga som driver klimatarbetet. Mot detta

En aktion för rättvis klimatomställning. Av världens rättighetsförvarare så lever miljöaktivisterna farligast. Kvinnliga aktivister riskerar också att utsättas för könsrelaterat våld.

Foto: UN Somalia/Flickr/CC

Kvinnor hämtar vatten i ett flyktingläger i Somalia. Dit har de flytt på grund av torka i sin hembygd. Kvinnor är mer sårbara under flykt, för att de är fattigare och lättare att utnyttja. Mer forskning behövs kring hur klimatförändringarna drabbar just kvinnor.

står bland annat den alternativa högern där klimatförnekare och antifeminister krokas arm. Därför behöver politiken i Sverige stärka kopplingarna mellan klimat och jämställdhet, alltså mellan den svenska klimatpolitiken och den feministiska utrikespolitik som vi är så stolta över.

Klimatkrisen är en kris i slowmotion som redan varit här ett tag. Nu drabbas även världens rikare länder av det som varit vardagsmat länge i många fattiga nationer. Motåtgärderna hittas på av västvärldens välbeställda och är till för dem. Elbilar! Större delen av världens kvinnor äger inte en bil och de kommer aldrig att komma i närheten av en elbil. De använder kollektivtrafik eller går. Här måste det ske större satsningar.

Rättvis omställning

Den stora och djupt genomgripande förändringen som alla jordens samhällen måste genomgå för att vända klimatkrisen måste ta hänsyn till sociala aspekter. Det får inte vara en "grön" omställning av män, för män – i västvärlden. Redan idag baseras utsläppsmål och utsläppsminskningar på mät-nivåer som – i huvudsak – västerlandets män dels orsakar, dels räknar fram som rimliga från sin egen horisont.

Därför behöver de som tar fram ny teknik och räknar på rimliga gränsvärden oftare vara kvinnor – och gärna från utvecklingsländer. Sådana som har helt andra perspektiv och känner till andra gruppers behov. Svenska beslutsfattare har via biståndet och sina möjligheter att trycka på i internationella sammanhang ett ansvar för att den globala, gröna omställningen blir rättvis och inkluderande.

Eller som Mary Robinson, före detta irländsk president och tidigare FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter har uttryckt det; "Klimaträttvisa kommer med nödvändighet att innebära ett skifte från fokus på växthusgaser och smältande glaciärer, till en rättighetsrörelse som sätter de mest utsatta samhällena och dess invånare i fokus."

Samtidigt behöver kvinnor få en ökad medvetenhet om hur klimatförändringarna drabbar just dem. Därför behöver de få möjlighet samtala i fredade sammanhang och de behöver få förutsättningar att organisera sig för att få större kraft och tyngd bakom sina förslag.

Men om kvinnor ska kunna göra skillnad i klimatarbetet behöver de också mer resurser. Kvinnorörelsen globalt är redan idag sorgligt underfinansierad. Bara en procent av världens bistånd som är till för att öka jämställdheten går direkt till kvinnoorganisationerna.

Av världens rättighetsförsvare så lever miljöaktivisterna farligast. Våldet mot dessa har ökat kraftigt de senaste åren. Kvinnliga miljöförsvare riskerar också att utsättas för könsrelaterat våld och hot. Här har Sverige också en roll att spela. Det finansiella stödet till de som står upp för miljön och klimatet måste öka.

Kamp om resurser

Krig är i grunden kampen om resurser. Klimatkrisen gör som bekant att resurserna krymper. Därför är det uppenbart att vi snart kommer att få se fler krig och konflikter kopplade till klimatet. Tyvärr kommer ordet "vattenkrig" att få en helt annan innebörd i framtiden.

Flera av världens pågående konflikter har redan idag klara klimatkopplingar

även om de på ytan ser ut som etniska konflikter, som de som plågar norra Etiopien och Sydsudan. Forskning visar att 40 procent av inomstatliga konflikter i världen under de senaste 60 åren kan kopplas till naturresurser.

Klimatkrigen kommer också att ge fler klimatflyktingar och därmed fler utsatta kvinnor och flickor. Kvinna till Kvinna vet från snart tre decenniers arbete i krig- och konfliktområden att kvinnor är mer sårbara under flykt, just för att de är fattigare och därför lättare att utnyttja.

Näväl, det går inte att rada upp en mängd problem utan att också försöka presentera lösningar. Några av dem har redan nämnts ovan.

Börja med politiken

Det är på marken klimatåtgärderna behövs snarast, men som alltid måste man börja med politiken. Utan beslut på högre nivåer uteblir också resten av åtgärderna. Sambandet mellan genus, klimatförändringar och de globala målen måste in tydligare i handlingsprogram och policydokument. Jämställdhetsperspektivet måste genomsyra allt klimatarbete. Från sopsortering till fossilfritt stål till trädplanteringsprojekt för koldioxidlagring i fattiga länder. Mer forskning behövs också på hur klimatförändringarna drabbar just kvinnor.

Jag hoppas och tror att jag snart får läsa reportaget där kvinnan i bakgrunden kliver fram och berättar om hur torkan, markbränderna och slagregnen gör det svårt för henne att skaffa mat till familjen, men också vad som skulle kunna göras för att motverka det.

Anna-Carin Hall
Kvinna till Kvinna

Fred på jorden och fred med jorden

Varför har vi inte en sprakande och sprudlande vital fredsrörelse idag, nu när militarismen går på högvarv? Det frågar sig Gudrun Schyman, ordförande i Fria Pensionärer.

Jag anklagar ingen. Jag vet hur många som håller på. Jag är själv en, har precis börjat arbetet med att arrangera Österlens Fredsfestival 2022, i Simrishamn. Och jag är inte ensam. Förra året blev succé. I år ska det bli ännu bättre.

Men ändå – var är de stora manifestationerna, de oförglömliga stjärnmarscherna som avslutas i de stora huvudstäderna? Var är festen och fredsyran? Har det bara att göra med att vi fredsavtivisterna blir kallade för Putin-kramare så fort vi sticker upp huvudet?

Jag tror vi behöver förstå inte bara hur de säkerhetspolitiska giganterna resonerar vid sina toppmöten och i sina stabsrum. Det vet vi. Alla länders kartor har det egna landet i centrum, utsatta för hot från alla hörn. Särskilt från stormaktshörn. Det är som ett självspel piano. Retoriken eskalerar, ord blir till handling, ryssen kommer snart och Gotland invaderas inte av främmande trupp men av landets egen, förstärkt med Nato. Medierna driver på. Det blir bra bilder och maffiga rubriker. Gotlänningen själv störs av allt jävla buller men tar det lugnt.

Kommer ryssen?

Vem tror egentligen på att ryssen kommer? Med militär, flyg och flotta? Jo de som är grannar. Och de inte bara tror, de vet. Nu igen. Ukraina.

Men hit till Sverige? Vem tror på allvar det? Och vad skulle vi i så fall göra? Det är egentligen ett rätt osannolikt scenario men många spelar med. Vi ser det militärindustriella komplexet i högform. I Riksdagen är målet inte fienden utan försvarsbudgeten och påtryckningar för ett Nato-medlemskap. Och det fungerar. Det blir nya rubriker i media och opinionen påverkas. Nu är

det fler än någonsin som vill se ett Nato-medlemskap och överbefälhavarens rop på mer pengar för att det saknas ammunition möts av gillande. Och när vi går med i Nato måste vi i alla fall lägga mer pengar på försvaret. Vi lägger 1,5 procent av BNP idag. Nato vill ha 2 procent. Vad är då lite ammunitionspengar i sammanhanget....

Och demonstrationerna? Det var en i Stockholm, på Odenplan, den 20 februari. Den splittrade Fredsrörelsen.

”Och humanismen kapsejsar, både på Medelhavet och i Sverige. Vi har fått en infantil diskussion om säkerhet, där människor på flykt utmålas som säkerhetspolitiska hot och där receptet stängda gränser kombinerats med en fullkomligt vanvettig miljardrullning till det militära försvaret.”

Arrangörerna menade att demonstrationen var mot kriget, mot militarismen, oavsett vem som startat. Andra, som inte gick dit, menade att arrangörerna hade ”köpt” västvärldens tolkning och i och med det anslöt sig till Nato:s syn på

maktförhållandena i Ryssland. Det går självklart att både diskutera och tvista om detta, men att Putin faktiskt gått in i Ukraina med militär kan ingen förneka. Och det borde alla kunna fördöma.

Handlar om säkerhet

Men jag lämnar den dagsaktuella frågan (detta skrivs samma dag som Putin invaderat) och återvänder till frågan om vart fredsrörelsen tagit vägen. Det intressanta är att de största demonstrationerna under de senaste två/tre åren faktiskt handlar om just säkerhet. Om mänsklig och planetär säkerhet. Inte territoriell säkerhet. De flesta som är med är unga. Inte konstigt för det är deras framtida säkerhet det handlar om. Greta Thunbergs ensamma protester har vuxit till en global rörelse som samlar miljoner. Och numera är det inte bara unga. Alla åldrar finns. Vi är många som förstår att kroka arm och som känner vårt ansvar. Och som ser den alldeles självklara kopplingen mellan militarism och miljöförstöring. Som ser att konsekvenserna av den pågående klimatkrisen är det absolut största hotet mot allas vår säkerhet. Därför parollen ”Fred på Jorden och Fred med Jorden.”

Den gemensamma strukturen i militarism och miljöförstöring är det tankemönster som bygger på idén om dominans. För att kunna upprätthålla dominans krävs kontroll, som i sin tur uppnås genom hot om våld och utlöst våld. Det är samma mönster som finns i de intima relationerna, manifesterat i mäns våld mot kvinnor, våld i namn av heder, osv och det är samma våld som gången bärs av i sin kontroll av kvarter, vapenhandel, knarkhandel, osv och det är samma våld som exponeras i de internationella relationerna, då i militär form. Där kvinnors kroppar kränks systematiskt. Det är samma mönster som finns i konkurrensen om resurser. Dominans över marknader och över mineraler. Det handlar om att lägga

Foto: Lea Jonsson

Gudrun Schyman föreläste på KFF:s seminariedag i Uppsala i mars i år.

under sig, att tränga in i. Ett sexualiserat språk som hämtar sin näring från ett och samma tankemönster. Den patriarkala ordningen i sin prydno, uttalad i en förståelse av att vi människor ska vara "Herrar över Jorden".

Alla skulle med

Varför ser inte alla detta? Kanske ligger det för nära oss som vuxit upp i en annan tidsanda. Vi som är 40-talister (ungefär). Vi som i hög grad bar den freds rörelse som växte fram under sent 70-tal och tidigt 80-tal. Många av oss har erfarenheter av att ha vuxit upp i ett samhälle präglad av en framtidstro parad med ett starkt socialt patos. Alla skulle verkligen med. Fattigdom var inte den fattiges fel. Det var samhällets omsorg som brast. Arbetslöshet var inte den enskildes fel. Det var samhällets syn på arbetet som skapade strukturella problem.

Bostadsbristen skulle lösas med samhälleliga insatser, inte med subventioner till de rikaste. Det fanns en tillit, en tilltro till att det skulle bli bättre. Även vi som kom från fattiga förhållanden fick framtidsörrar att gå in i. Rekryteringen till högskolor och universitet breddades. Allt var verkligen inte bra

Foto: Lea Jonsson

Seminarieriet "Klimat, fred och säkerhet" var välbesökt, både på plats och via zoom.

men det fanns en stark övertygelse om att det skulle bli bättre. Om vi hjälptes åt att förändra. Om vi bröt ner förstelnade maktinstitutioner och hierarkiska byråkratier. Våra föräldrar sa att deras mål var att vi skulle få det bättre. Och vi trodde dem. Och vi fick det bättre. Materiellt. Många av oss lever generellt med en standard som våra föräldrar inte ens kunde drömma om.

Det få i vår föräldrageneration kun-

de föreställa sig var att det ur denna framtidsoptimism skulle växa sig föreställningar om att vi, människorna, kunde vara herrar över jorden. De första larmrapporterna kom redan på 60-talet men de gjorde inte avtryck i det dominerande framtidsruset. Folkhemsbygget var inte färdigt. Det krävdes mer - av allt. Konsumismens klor fångade allt fler och när den globala kappprustningsindustrin krävde kärnvapen kunde sam-

ma teknologi knoppa av sig i kärnkraft. Världens farligaste vapen blev världens farligaste energikälla. Det som beskrevs som "säkerhet" osäkrade hela planeten.

Superindividualismen

Den politiska utveckling vi sett de senaste decennierna, där superindividualism i kombination med en accelererande konsumism, allt förpackat i en valfrihetens glänsande cellofan, gör många enskilda individer handlingsförlamade politiskt. Vi har fullt upp med att välja. Och ju mer vi är sysselsatta med individuella val desto mer passiva blir vi i förhållande till de politiska valen. Det finns numera forskning som visar just detta. Medborgaridén försvagas när vi går från välfärdssamhälle till valfrihetssamhälle. Och humanismen kapsejsar, både på Medelhavet och i Sverige. Vi har fått en infantil diskussion om säkerhet, där människor på flykt utmålas som säkerhetspolitiska hot och där receptet stängda gränser kombineras med en fullkomligt vanvetlig miljarddrullning till det militära försvaret.

För oss som varit aktiva i fredsrorelsen sedan decennier framstår den nuvarande utvecklingen som närmast paranoid.

Det finns inga militära lösningar på konflikter. Kriget i Afghanistan visade väl det tydligt. Varför drar vi inte lärdomar av det? Varför läggs så mycket kraft på att förstå och förklara och även ibland försvara de olika militärpakternas agerande. Jag menar att det utvecklar sig en närsynthet. De självklara orden – global vapenvila, militär nedrustning och omställning av vapenindustrin till civil produktion, uttalas inte. Varför? Varför kan fredsrorelsen inte ta avstånd från våld och förtryck och exploatering utan att komma med gigantiska analyser om hur stormakterna och deras allierade, på bägge sidor, resonerar. Vad är det vi ska förstå? Att krigets våld är ok bara det inte släpper ut för mycket koldioxid? Ska vi grenwasha det militära försvaret? Går det att kriga hållbart? Och varför ska vi hurra när fler kvinnor kommer in i det militära försvaret? Ska vi kriga och döda jämställt? Blir det bättre då? Varför kan inte fredsrorelsen bara säga det självklara – fred måste byggas med fredliga medel.

Klimatkrisen är akut

Det största säkerhetshotet vi har idag är klimatkrisen. Den är akut. Den är

här. Den är NU! Vi måste tänka om, ställa om och fördela om. Makt och pengar. Lokalt, regionalt och globalt. Från militär till miljö, från stridsvagnar till skola, från kanoner till kultur, från förbränningsmotorer till fossilfrihet, från masskonsumtion till måttlighet, från exploatering till renovering, från global produktion och konsumtion, till lokal produktion och konsumtion.

Omställningen behöver ske oerhört snabbt och kommer att kosta på – i form av finansiella resurser, ändrad livsstil och nya konsumtionsvanor. Men kostnaderna av att inte ställa om är mångdubbelt större. Den kostnaden räknas inte i pengar. Utan i liv. Omställningen är inget val. Den är en nödvändighet. En säkerhetspolitisk nödvändighet.

Kroka arm med de unga

Om detta borde fredsrorelsen tala. Vi behöver kroka arm med den unga generationen. Vi behöver varandra för vi arbetar med och för samma sak – Fred med Jorden och Fred på Jorden.

Gudrun Schyman

Ordförande i Fria Pensionärer, medarrangör till Österlens Fredsfestival 2022 i Simrishamn och aktiv i Klimatalliansen.

Foto: School Strike 4 Climate/Flickr/Creative commons

"Det största säkerhetshotet vi har idag är klimatkrisen. Den är akut. Den är här. Den är NU", påpekar Gudrun Schyman.

Foto: Sylvia Rönn

Vapenstillestånd mellan Marocko och Polisario har rått i närmare 30 år, västsaharierna strävar efter sin självständighet genom icke-våld.

Allt svårare i Västsahara

Villkoren för det västsahariska folket är svåra, både för dem i det av Marocko ockuperade Västsahara och för dem som bor i flyktingläger i Algeriets öken.

I det ockuperade området drabbas västsaharierna av diskriminering när det gäller utbildning och arbete, de kan fångslas och misshandlas om de uttrycker sin önskan om självständighet vid demonstrationer eller visar en västsaharisk flagga eller på något sätt nämner att Västsahara är ett eget land. I lägren är man friare, men lever i ett svårt klimat i öknerna med knappa resurser.

Emmaus i Stockholm har nyligen gett ut en rapport om västsahariska kvinnor som kämpar för mänskliga rättigheter. De har intervjuat sju kvinnor, fyra från det ockuperade området och tre från flyktinglägen. De är aktiva i olika människorättsorganisationer, några arbetar som lärare resp sjuksköterska i lägren, några har suttit i Marockos fängelser. Den mest namnkunniga av dem är Sultana Khaya som också har kommit ut med sitt budskap internationellt.

Kvinnorna vittnar om att attackerna mot dem har ökat sedan vapenstilleståndet bröts 2020. Vapenstillestånd mellan Marocko och Polisario har rått i närmare 30 år, västsaharierna strävar efter sin självständighet genom icke-våld. Men sedan 2020 pågår en så kallad lågintensiv konflikt efter att Marocko besköt några demonstranter vid gränsen

mellan det ockuperade området och den fria delen av landet.

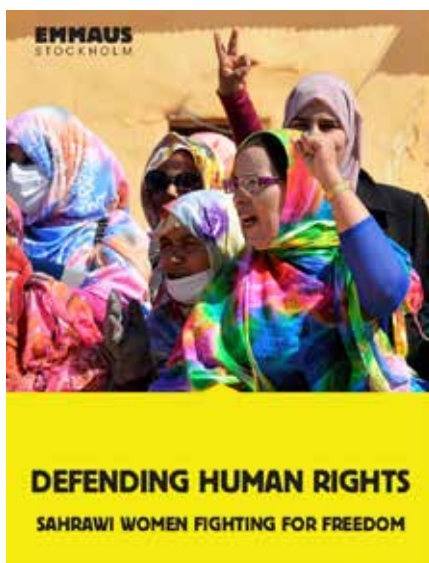
Även pandemin har gjort det svårare för de kvinnliga människorättsaktivisterna att verka. Förutom fysiska attacker sker även verbala attacker mot människorättsförsvararna. Deras heder ifrågasätts och de beskrivs som att moraliskt och sexuellt inte bete sig som kvinnor bör enligt konservativa värderingar.

En svårighet för dem är bristen på fria media. Oberoende media har svårt att verka i Marocko och det ockuperade området och utländska journalister får oftast inte tillstånd att vistas i landet.

Sedan länge finns ett stort antal marockanska bosättare i det ockuperade området och den marockanska staten har genom propaganda skapat motsättningar mellan de inflyttade bosättarna och västsaharierna. Dessa motsättningar leder också till våldsamma sammanstötningar.

Hur det ska gå för ungdomen oroar de intervjuade kvinnorna. Många unga känner en hopplöshet och det kan vara svårt att få med dem i arbetet med att bygga upp en stat. Kvinnorna betonar att självständigheten ska uppnås genom icke-våld.

Sylvia Rönn

Emmaus i Stockholm har nyligen gett ut en rapport om västsahariska kvinnor som kämpar för mänskliga rättigheter.

”Fred skapas underifrån”

Rysslands invasionskrig i Ukraina pågår när KG Hammar skriver denna text, om invasionen lett till bestående ockupation är ännu oklart. Men vad vi redan nu vet, påpekar han, är att den gamla sanningen återigen har bekräftats: Krig kan aldrig leda till varaktig fred.

Krig skapar så många djupgående sår i människors och folks kroppar och medvetande att läkningsprocessen bara kan understödjas med fredliga medel, bara kärlek kan övervinna det hat som oundvikligen växer djupt inom krigets offer.

Men hur kan vi då tänka kring den fred som skapar fred, vilka är de fredliga medel som leder till varaktig fred mellan tidigare fiender, vilken är den fredens sådd som får freden att växa och mogna till verklig fred, det som är nästan alla människors dröm och bön och längtan? Hur ser den fredskultur ut som gör det

naturligt för oss att tänka bort kriget som metod för konfliktlösning, som ser freden som en valmöjlighet i alla situationer där våld tycks vara det första alternativet?

Den kultur vi lever i och själva är en del av är det som skapar bilden av oss själva, våra möjligheter och begränsningar men också våra värden och våra mål. Om den kultur vi lever i inte ger oss bilden av oss själva som fredliga människor med inte bara längtan efter fred som prio nr 1 utan också med freden som möjlighet inom räckhåll, då är det ingen fredskultur vi lever i.

Då måste den skapas, vinnas, gestaltas på alla plan. Det handlar om en kamp om den ”kognitiva domänen”, om det sätt att tänka som framstår som ”naturligt” för oss och i vår närmiljö, i vårt samhälle, i vår kultur. Det handlar om både det stora och det lilla, både de globala perspektiven och de personliga. Det handlar om att utmana det tänkesätt som gör ”den romerska freden” till det självklara, den fred som skapas av maktmedel och våldshandlingar och som bygger på rädsla och underkastelse.

Med ”den romerska fredens” mentalitet så gäller det att rusta sig i ständigt nya spiraler och att söka sig till allianser av allt starkare medspelare. Den freden bygger på rädsla hos fienden eller motspelaren.

Gemensam säkerhet

Men det finns ett annat sätt att tänka, en annan mentalitet som bygger på relationer av förtroende och tillit, som vill odla vänskap också med ”fienden”, som ser svaghet och sårbarhet inte som uttryck för nederlag och undergång utan som byggstenar i en gemensam säkerhet som bejakar vår djupaste mänskliga samhörighet över nationsgränser i en planetär gemenskap.

På det personliga planet handlar ”kampen om den kognitiva domänen” om vår självbild på ett medvetet men kanske ännu mer på ett omedvetet plan: är jag mer än den konsumtionsvarelse som den materialistiska konsumtionskulturen vill göra mig till (och kanske också gjort oss alla till)? Har jag andra behov och begär än ytterligare konsumtion? Finns det inte ett stråk och en erfarenhet inom mig som säger att jag är mer relation än konsumtion, att mitt liv är mer gemenskap än konkurrens? Vågar jag bejaka att om jag ser mig som en relationsvarelse så är jag också en andlig varelse med relation till allt som finns, till det som är större och mer, som detroniserar mig från positionen som universums medelpunkt?

Det handlar om mänskösyn och inte minst om mansbilder med jaget och styrkan i fokus, om att våga bejaka den mera ”feminina” andlighetens lösningar på konflikter och våldsutbrott.

Våld är allt som framkallar rädsla och eroderar tillit. Våld behöver vapen: knytnävar, handeldvapen, kulsprutor,

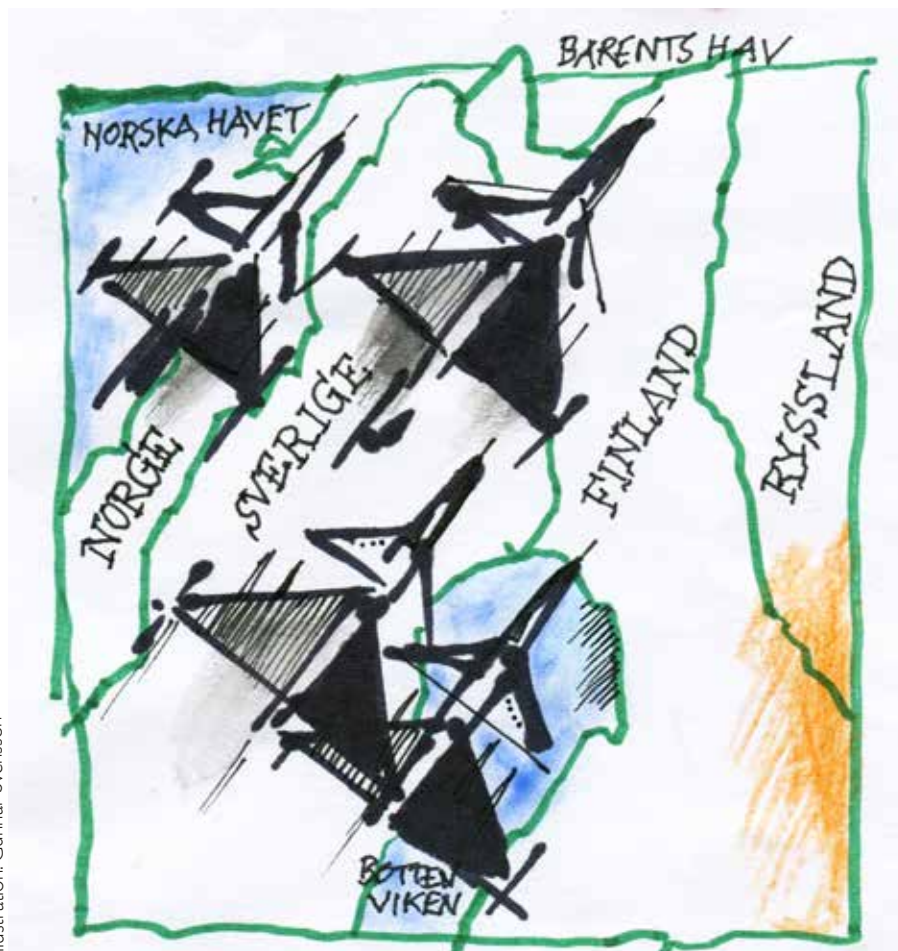
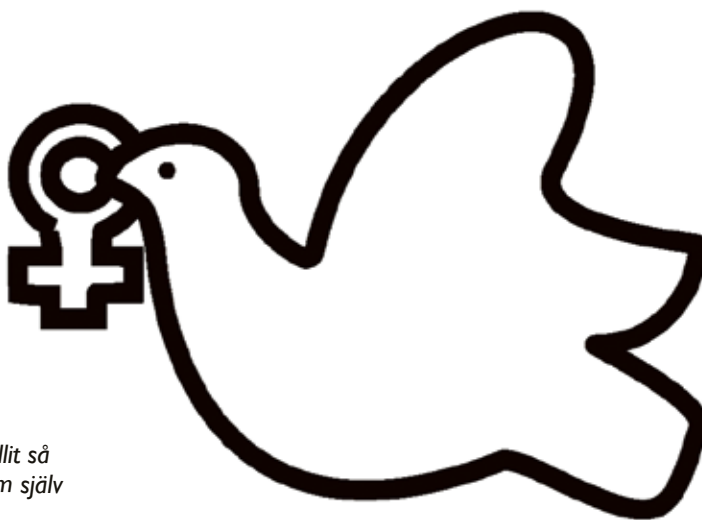

Illustration: Gunnar Svensson

Våld är allt som framkallar rädsla och eroderar tillit. Våld behöver vapen: knytnävar, handeldvapen, kulsprutor, stridsvagnar, missiler och kärnvapen. I ett arbete för en fredskultur ingår därför med självklarhet att arbeta mot vapenproduktion och vapenexport.

Även om motparten inte visat tecken på tillit så kan vi ha modet att göra det. Bara den som själv visar tillit kan mötas av tillit.

stridsvagnar, missiler och kärnvapen. Innehav av vapen leder förr eller senare till att de används. Produktion av vapen förstärker ”den romerska fredens” mentalitet, som säger att det finns bara den fred som beväpning kan bereda väg för.

Den säger också att den fred som bygger på frånvaro av rädsla, på tillit och förtroende samt ”vänskapliga förbindelser” (FN-stadgan) med ”fiender” bara är en from dröm utan förankring i verkligheten. I ett arbete för en fredskultur ingår därför med självklarhet att arbeta mot vapenproduktion och vapenexport, att på alla sätt försöka medverka till nedrustning och avrustning av kärnvapenarsenalerna och att stödja FN-initiativet för ett kärnvapenförbud.

Hur skapar vi den tillit som är förutsättningen för en fredskultur som överskrider nationella gränser? Tillit är ju ingen ”quick fix”, en svårsmält sanning i en kultur som vill se snabba resultat och alla vinster i ett kortsiktigt perspektiv.

”Den romerska freden”

Tillit skapas inte genom att man säger till motparten att den ska visa tillit och avstå från våld. Tillit växer utifrån hur man själv förhåller sig, bara den som själv vågar visa tillit utan att ha några garantier kan mötas av tillit.

I den dagsaktuella konfliktrelationen till Ryssland kan exemplet Gotland vara en illustration på alternativt fredsbyggande. Den svenska stats- och militärledningen svarade med ryggradsreflexens snabbhet på det ökade hotet från Ryssland med ”den romerska fredens” mentalitet: vi måste återskapa regementet på Gotland, placera ut luftvärnsmissiler på östra Gotland och söka ännu närmare samarbete med Nato.

Fanns det något alternativ? Åland

med sin avrustade närvaro i Östersjön kunde ha varit ett föredöme i ett fredsbygge. När en konflikt övergår i krigshandlingar är militära mål de första som attackerar. Detta kommer givetvis också att drabba Gotland. Ett militärt aggressivt Ryssland kommer knappast att ödsla missiler på Åland. Men ett avrustat Gotland kunde med sin sårbarhet skicka en fredsduva österut att här finns inget att frukta. Även om motparten ännu inte visat några tecken på tillit så har vi modet att göra det. Bara den som själv visar tillit kan förvänta sig att mötas av tillit!

”Det måste gå att tänka försvar utan att genast hamna i tankar på ett militärt försvar.”

Fred skapas underifrån! Det är makt-människor i makteliter som skapar och underhåller den mentalitet, den kognitiva domän, som säger att bara makt och övermakt kan skapa ”fred”. Men ”folk” längtar efter något annat, efter ett liv utan rädsla, ett liv i tillit och trygghet, en verklig fred (Shalom på hebreiska, profeternas språk!)

Det gäller därför att skilja på maktelit och befolkning, i det aktuella fallet på rysk/putinsk maktpolitik och det ryska folket i stort. Men hur upprätthåller och utvecklar man kontakter med ”det ryska folket” när den politiska ledningen stryper alla relationer som kan ”underminera” deras maktställning? Det finns inga enkla svar på en sådan utmaning mer än att frågeställningen måste hållas öppen.

Kulturella utbyten och samarbeten är och förblir viktiga byggstenar i bygget av en framtida fredlig värld. Just nu är det aktuellt inom idrotten att utesluta ryska lag och tävlanden från internationella arenor. Hur ska vi se på det?

Eftersom det är uppenbart att elitedrottare i Ryssland är en del av propagandan för den regim som angripit Ukraina kan det var en rimlig försvarsåtgärd. Detsamma gäller också fallet med den världsberömda dirigent, Putins personlige vän, som nu utestängs från scener världen över. Men idrottsutbyten och andra kulturella utbyten på gräsrotsnivå bör uppmuntras och understödjas. Människa som möter människa oavsett kulturell och nationell bakgrund är tillitsskapandets ort och förutsättning.

Fredliga försvarsmedel

Det måste alltså gå att tänka försvar utan att genast hamna i tankar på ett militärt försvar. Att försvara sig i betydelsen skapa trygghet och säkerhet kan betyda mycket mer! En försvarsbudget med ett ständigt ökande miljärdtillskott borde återspegla detta faktum. En försvarsbudget som innehåller resurser för ”fredliga försvarsmedel” blir en viktig komponent i skapandet av en fredskultur, i rörelsen mot allt fredligare och vänskapligare relationer mellan ”traditionella fiendefolk” som det ryska och det svenska.

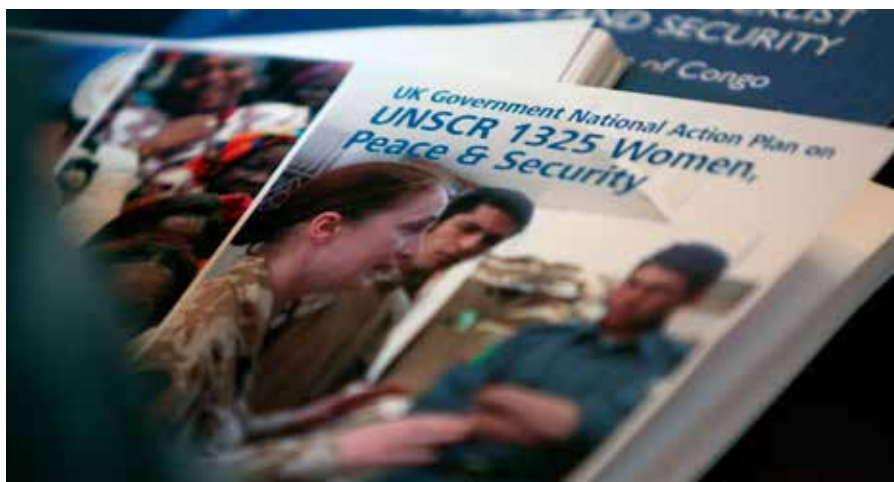
En annan viktig komponent i detta fredsbygge är rörelsen bort från en polarisering av mänskligheten, att antingen tillhör du vårt ”lag” eller är du en fiende. Det handlar om hur vi tänker om hemhörighet, insikten om en värld och en mänsklighet som fredens växtplats.

KG Hammar

Teolog och tidigare ärkebiskop i Svenska kyrkan

Det svenska kvinnliga medlingsnätverket

När FN:s säkerhetsråd år 2000 antog sin resolution 1325 var det en kraftfull markering för kvinnors roll i frågor som rör internationell fred och säkerhet. Lena Sundh, medlem i ett medlingsnätverket och ordförande för 1325, berättar en del om vad som hänt på området sedan dess.

Kvinnor är inte en enhetlig grupp, men kvinnors perspektiv behövs i fredsförhandlingarna.

Kvinnors utsatthet i krig och väpnad konflikt, inte minst det sexuella våldet, har synliggjorts allt sedan kriget i Jugoslavien i samband med landets upplösning i början av 1990-talet. Resolution 1325 kräver att detta problem beaktas, men kvinnor får inte bara ses som offer. Kvinnor behövs för att få slut på krig och väpnad konflikt och för att säkerställa en varaktig fred.

15 år efter att resolutionen antagits gjorde UN Women en utvärdering av dess genomförande. Det visade sig då att inget egentligen förbättrats vad gäller kvinnors deltagande i fredsprocesser. Under åren 1992 – 2011 var drygt två procent av chefsmedlarna kvinnor. Under samma period var knappt fyra procent av de som undertecknat fredsavtal, och mindre än tio procent av förhandlingarna kvinnor.

Wallström bakom nätverket

På initiativ av dåvarande utrikesministern Margot Wallström beslutade svenska regeringen i juni 2015 att etablera ett svenskt kvinnligt medlingsnätverk i syfte att stödja kvinnors meningsfulla deltagande i fredsprocesser före, under och efter konflikten genom påverkan på alla nivåer och genom att synliggöra och stödja kvinnors deltagande.

Medlingsnätverket skulle kunna bidra till att skapa kontakt mellan och synliggöra de kvinnliga medlare som finns och identifiera och stödja nya kvinnliga deltagare i fredsförhandlingar och i genomförande av fredsprocesser.

Vid ungefär samma tidpunkt etablerades också, i samarbete mellan de nordiska utrikesdepartementen, ett kvinnligt

medlingsnätverk på nordisk nivå, där det svenska nätverket ingår. Folke Bernadotteakademien fick i uppdrag att koordinera nätverkets arbete.

21 medlemmar

Inledningsvis bestod nätverket i hög utsträckning av kvinnor med erfarenhet från arbete vid UD eller FN. Några hade erfarenhet från FN:s fredsbevarande verksamhet, andra tjänstgjorde eller hade tjänstgjort som ambassadörer i konfliktdrabbade länder eller haft andra uppdrag av relevans för nätverket. Efter den senaste utökningen av nätverket, som gjordes under hösten 2021, har medlemmarnas bakgrund breddats både vad gäller yrkeserfarenhet och ålder och har lett till att nätverket nu består av 21 medlemmar som kommer från svenska civilsamhällesorganisationer såväl som från UD och FN.

Under den tid som nätverket existerat har dess medlemmar deltagit i förhandlingsprocesser, förtroendeskapande åtgärder, utbildning av kvinnor och nätverksbyggande i ett antal konflikt- eller postkonfliktländer, som till exempel Somalia, Afghanistan, Syrien, Irak, Burundi, Palestina, Mali, DR Kongo, Sudan och Sydsudan, Colombia, Georgien med flera.

Arbetsinsatserna varierar, men nätverket har valt att särskilt betona vikten av att stödja kvinnor från länder eller områden i konflikt att bli inkluderade som aktörer i sina egna fredsprocesser. Den statistik som jag hänvisar inledningsvis till pekar ju t ex på att knappt fyra pro-

cent av de som undertecknade fredsavtal 1992 – 2011 var kvinnor.

Olika sätt att delta

Kvinnor kan delta i sina egna fredsprocesser genom att bli inkluderade i parternas delegationer. Eftersom dessa delegationer ofta består av män som har deltagit i en regerings eller en rebellgrupps ledning där militära/väpnade aktiviteter varit av stor eller avgörande betydelse är det svårt för kvinnor ta en plats där.

Kvinnor kan ibland också bjudas in att delta i fredsprocesser inom ramen för en särskild kvinnogrupp eller som en del av representanter för civilsamhället. Oavsett vilket, försöker nätverksmedlemmar bistå genom att fungera som mentorer, utbilda, hjälpa till att skapa nätverk och att synliggöra kompetenta kvinnor samt att på olika sätt tala om betydelsen av kvinnors deltagande i samtal med de som har makten över processerna.

Stöd till varaktig fred

Nätverkets insatser utgör ett bidrag till stödet för varaktig fred. Det bygger på insikten om att fredsprocesser har större möjlighet att lyckas och freden bli mer hållbar om processen blir så inkluderande som möjligt. Kvinnor är inte en enhetlig grupp, men kvinnors perspektiv behövs i fredsförhandlingarna och i uppföljningen av fredsavtalens genomförande.

*Lena Sundh
Medlem i medlingsnätverket och
ordförande för Operation 1325*

Hybridexkludering i Jemens fredsprocesser

Kvinnors inkludering i Jemens fredsprocesser behandlas i en ny master-upsats från Försvarshögskolan. ”Kvinnor inkluderas på informell nivå, men på formell nivå sker en subtil exkludering”, säger krigsvetaren Dilara Cetinkaya, som kallar fenomenet för hybridexkludering.

Studien är baserad på intervjuer med kvinnor som deltagit i formella fredssamtal på Cypern och i Genève, några fanns också på plats vid de samtal som genomfördes i Rimbo utanför Stockholm i december 2018. Kvinnor på informell nivå, aktiva inom olika fredsfrämjande insatser i lokalsamhällen, är också intervjuade.

- De med utbildning, anknytning till diasporan och som kan engelska kopplas till de högsta formella processerna. Medan de med högre utbildning, men utan kunskaper i engelska inkluderas i mindre formella processer. Kvinnor från säkerhetspolitiskt osäkra områden och utan transportmedel exkluderas, eftersom de inte har praktiska möjligheter att delta, säger Cetinkaya.

Hybridexkludering

Trots att kvinnor inkluderats på högsta nivån, sker en exkludering där också, konstaterar Cetinkaya. Hon benämner den exkluderingen som en hybridexkludering, alltså att de inkluderas rent tekniskt men exkluderas subtilt. Kvinnorna som intervjuades upplevde att deras deltagande blev symboliskt snarare än meningsfullt, säger hon och återberättar vad en av intervjupersonerna som deltagit på formell nivå sa:

- Vi kunde sitta vid beslutsfattarbordet, ibland kom en journalist och knäppte en bild, men det var som för att säga vad duktiga de är som inkluderar kvinnor, men vi satt ju där som publik. Att påverka genom att ha ett aktivt inflytande på innehållet av policys som arbetades fram under mötet fanns inte.

För att möjliggöra deltagande för de

Foto: Dilara Cetinkaya.

Kvinnor som intervjuades i studien upplevde att deras deltagande i processer blev symboliskt snarare än meningsfullt, säger Dilara Cetinkaya. En så kallad hybridexkludering.

kvinnor som helt exkluderas behövs kunskap om hur konflikten påverkar olika geografiska konfliktområden.

Det är viktigt att identifiera vilka kvinnor som påverkas av olika säkerhetspolitiska spänningar i olika geografiska områden och vilka hinder som möter dem. Till exempel kan det vara minor på vägen som gör att de inte kan ta sig till några samtal, menar Cetinkaya.

Den breda representationen är viktig eftersom det finns kunskap där som är av betydelse för lösningen av konflikten.

- Om man vill arbeta för förändring är det viktigt att samla kunskap och erfarenheter som finns i konfliktområdet. Att ha med en bred grupp av kvinnor, etniciteter och klaner eller stammar från olika platser gör att olika infallsvinklar på konflikten kommer fram.

Det öppnar upp för en dialog som kan skapa ömsesidig förståelse för hur olika grupper upplever konflikten och hur dessa grupper kan kompromissa för att lösa konflikten. Det i sin tur,

kan understödja försoningsmekanismer som är basen för fred.

Stöd för ökad inkludering

Vilket internationellt stöd skulle du vilja säga behövs för att skapa ökad inkludering?

- Genom att verka för att inkludera kvinnor från de informella nivåerna i mer formella beslutsfattande processer, alltså alla processer som är på högre nivå än den lokala, kan man skapa förändring. Men det är ett svårt arbete och ännu svårare att vara en extern aktör. Man måste ha i åtanke att makt och inflytande hör ihop med de normer som råder i konfliktlandet. Ser man på den jemenitiska konstitutionen så öppnar den inte upp för kvinnor att inta maktpositioner. Här kan internationellt stöd till lokala aktörer för ett bredare jämställdhetsarbete hjälpa till, exempelvis genom insatser som stärker jämställdhetsintegrering i olika sektorer.

Lee Martin

Operation 1325

Artificiell intelligens och fredsrörelsen

För mer än tio år sedan började fredsrörelsen engagera sig mot förarlösa beväpnade flyg så kallade drönare. Nu har vi sett ett paradigmskifte inom den militära tekniken. Nu gäller det dödliga autonoma vapensystem så kallade mördarrobotar. Om detta talade Ingela Mårtensson på Folk och Freds konferens tidigare i år.

Artificiell intelligens kan användas till mycket som är bra för människan. Men den kan också användas i dess motsats – att bedriva krig. Beslut om liv och död kan inte överlåtas till en maskin. Detta nya hot måste vi alla ta på allvar och förhålla oss till.

Nato 2030

I april 2020 tillsatte Nato en expertgrupp med uppdrag att analysera och presentera rekommendationer för de kommande tio åren. Det resulterade i rapporten "Nato 2030" som präglade toppmötet 2021.

Där konstateras att "ny teknologi kommer att förändra krigets natur och möjliggöra nya former att attackera". Artificiell intelligens, autonoma förmågor och rymden anges som fundamentala för Natos och dess allierades framtida säkerhet och bör ingå i kommande strategi och operationell planering.

Det är viktigt att Nato kan konkurrera med Ryssland och Kina.

SAAB

På SAABs hemsida presenteras rapporten "AI och digitaliseringen i framtida flygsystem" (Innovair – 2020). En rekommendation är att snabbt föra upp Sverige på AI-kartan. För det krävs statliga satsningar. Men samtidigt konstateras att Sverige inte kan konkurrera med Kina och USA vad gäller AI men däremot bidra genom att utveckla specialområden som flyg- och sensorteknologi.

Fredsrörelsen

För mer än tio år sedan började freds-

rörelsen engagera sig mot förarlösa beväpnade flyg så kallade drönare. I Washington organiserades det första internationella drönartoppmötet i april 2012. Fredsaktivister, jurister och vetenskapsmän deltog. De krävde att användningen av drönare i krig ska regleras.

Helt autonoma system

Nu gäller det dödliga autonoma vapensystem så kallade mördarrobotar.

"Förståelse är en mänsklig förmåga och utan den förlorar vi moraliskt engagemang och vi undergräver krigets lagar. Det är nödvändigt att det finns mänsklig kontroll vid användning av våld."

Det handlar om ett paradigmskifte inom den militära tekniken. Vapensystem är förprogrammerade att slå till mot ett mål, bevaka ett område eller döda en människa. Till skillnad från drönarna är dessa robotar helt autonoma - de kan använda dödligt våld utan att en människa tar beslutet eller ens är delaktig.

I London lanserade Human Rights Watch en kampanj mot mördarrobotar 2013. Man uppmanade regeringar och FN att förbjuda utvecklingen av dödliga autonoma vapensystem (lethal autonomous weapon systems LAWS). Kampanjen ledde till att ett internationellt nätverk bildades "stopkillerrobots".

The Campaign to Stop Killer Robots är en koalition med över 170 icke-statliga organisationer i 65 länder. De kräver förbud mot utveckling, produktion och distribution av dödliga autonoma vapen. I styrgruppen ingår Amnesty International, Handicap International, Human Rights Watch, Internationella kommittén för robotvapenkontroll, Pax Christi International, Pugwash och Womens International League for Peace and Freedom (IKFF). Svenska freds- och skiljedomsföreningen är medlem.

Förenta Nationerna

I FN:s råd för mänskliga rättigheter (UNHCR) diskuterades i juni 2013 ett förslag om ett tillfälligt stopp av utvecklingen och användandet av autonoma vapensystem till dess att etiska riktlinjer tagits fram. Israel, Ryssland, Storbritannien, Sydkorea och USA motsatte sig kravet, då de ansåg att befintlig internationell humanitär rätt är tillräcklig.

I november 2018 uttalade sig FN:s generalsekreterare António Guterres för ett förbud mot mördarrobotar: "För mig finns det ett budskap som är mycket tydligt - maskiner som har makten och utrymmet för att ta människoliv är politiskt oacceptabla, är moraliskt motbjudande och borde förbjudas enligt internationell lag."

30 länder kräver förbud

I somras presenterades en FN-rapport med uppgifter om att Turkiet använt autonoma drönare för att attackera militära styrkor i Libyen. Rapporten behandlades i höstas på ett möte om konventionen om vissa konventionella vapen (CCW). Den konventionen

Foto: Naval Surface Warriors

Det finns inga humana krig men människan kan göra komplexa etiska val och förstå sammanhang. Att överlåta till maskiner att ta beslut om dödligt våld är definitivt att gå för långt i avhumaniseringen. Därför måste helt autonoma vapensystem förbjudas och regleras i internationell rätt, menar Kvinnor för freds Ingela Mårtensson.

handlar om särskilt inhumana vapen och antogs 1980 och som bland annat bidrog till att landminor förbjöds. När det nu gällde ett i högsta grad inhumant vapensystem så ledde mötet ingen vart enligt forskaren Max Tegmark som var inbjuden som expert.

Förbud av autonoma vapensystem krävs idag av 30 länder, varav de flesta är från Latinamerika, några från Afrika och tre från Europa; nämligen Österrike, Tyskland och Irland. Nya Zeelands regering har tagit beslut att driva frågan om förbud. Sverige har ännu inte tagit ställning. Regeringen har tillsatt en arbetsgrupp för att ta fram förslag på hur frågan om ett effektivt förbud kan drivas.

Protester

I juli 2015 skrev över 1 000 experter

på artificiell intelligens under på ett brev som varnade för hotet om en kapprustning inom militär artificiell intelligens och krävde ett förbud mot helt autonoma vapen. Brevet presenterades på en internationell konferens om AI.

I juli 2018 undertecknade över 200 teknikföretag och 3 000 individer ett offentligt löfte att "inte delta i eller stödja utveckling, tillverkning, handel med eller användning av dödliga autonoma vapen."

Förbjud mördarrobotar

Det finns inga humana krig men att överlåta till maskiner att ta beslut om dödligt våld är definitivt att gå för långt i avhumaniseringen av krig. Maskiner kan inte göra komplexa etiska val, de kan inte förstå värdet av mänsk-

ligt liv och heller inte sammanhangen. Robotar har ingen empati, de kan inte skilja på civila och militära mål och inte bedöma konsekvenserna av sitt handlande.

Förståelse är en mänsklig förmåga och utan den förlorar vi moraliskt engagemang och vi undergräver krigets lagar.

Förbjud autonoma vapen

Det är nödvändigt att det finns mänsklig kontroll vid användning av våld. Därför måste helt autonoma vapensystem förbjudas och regleras i internationell rätt.

Vi måste kräva att Sveriges regering ställer sig bakom ett förbud och aktivt driver detta krav i FN.

Ingela Mårtensson

Kvinnor
för fred

Med AI som vapen? Att förstå framtidens krigföringsmetoder

AI och digitalisering medför epokgörande förändringar i den samtida krigföringen och det är av stor vikt att vi gör klart varför AI och digitalisering är så pass farlig i militära sammanhang. Det menar Gregor Noll, professor i internationell rätt, Göteborgs universitet, som i denna artikel berättar om de autonoma vapensystemen och den roll de kan spela i krig.

Vi står i början av en ny epok: artificiell intelligens (AI) och digitalisering medför en fundamental förändring av hur krig förs. Fredsrörelsen utmanas av denna förändring, eftersom militära användningar av AI och digitalisering är svåra att greppa och bedöma. Jag menar att det var ett misstag att rikta in debatten på så kallade killer robots. Istället bör vi diskutera den militära potentialen av AI och digitalisering i hela sin bredd för att förstå vilken svår uppgift både forskare och civila samhället står inför.

Ny lagstiftning

Över åtta år har ett stort antal av världens stater diskuterat ny lagstiftning för att begränsa användningen av så kallade dödliga autonoma vapensystem (Lethal Autonomous Weapons Systems, förkortas LAWS). Diskussionerna ägde rum som en del av mötesprocessen under FN:s konvention om vissa konventionella vapen (CCW).

Det slutade i ett totalt haveri under CCW-konferensen i december 2021, där det stod klart att det inte gick att uppnå samsyn staterna emellan.[1] Redan under tidigare år hade USA och Ryssland satt käppar i hjulet för en saklig diskussion. Försöket att reglera LAWS – även kända under beteckningen ”killer robots” – har alltså kommit till vägs ände. Det bör inte förvåna oss.

De som äger teknologin har inget intresse av att ge medbestämmanderätt åt dem som inte äger den. En grupp teknologisk avancerade stater vill ha händerna fria och kunna utveckla militära tillämpningar av AI och digitalisering utan att begränsas av nya folkrättsliga regler.

Samtidigt kan det inte råda tvivel om att AI och digitalisering medför epokgörande förändringar i den samtida krigföringen. Kina deklarerade under CCW-diskussionerna att landet inte skulle vara först med att använda LAWS i en väpnad konflikt. Det är exakt samma position som Kina sedan 1964 intagit i förhållande till kärnvapen, vilket bör ses om en fingervisning för teknologins potential och farlighet. Den historiska parallellen till kärnvapen är befogad även av en annan anledning. Vi står inför en brist av reglering som kan jämföras med situ-

ationen under 40- och 50-talen när de första kärnvapen utvecklades i vad som verkade vara ett normativt tomrum.

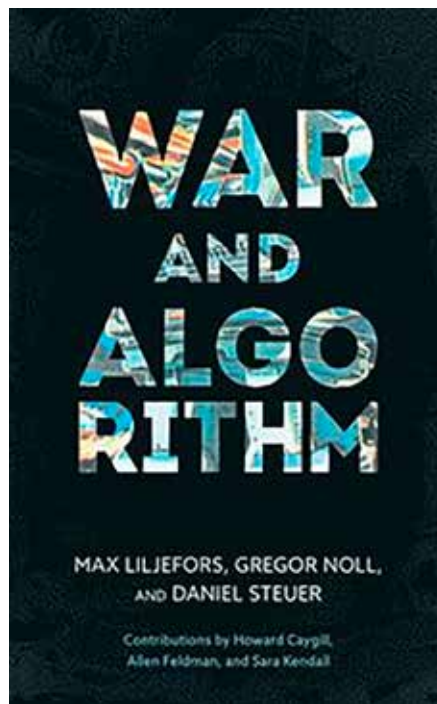
Vad är det vi kan lära oss av detta haveri? Jag tror att det var ett misstag att delar av civilsamhället och ett antal forskare valde att rikta in sin kampanj på ett förbud av killer robots. Det byggde på skräckbilderna av terminatorliknande drönare och reducerade de komplexa och breda militära tillämpningarna av AI och digitalisering till ett enda fantasieggande scenario. En grundläggande terminologisk motsägelse belastade hela processen: kan man kalla sådana vapensystem autonoma så länge de styrs av rätten? Rättens yttersta styrfunktion skulle ju göra sådana vapen heteronoma snarare än autonoma. Det var alltså oklart exakt vad man diskuterade under dessa åtta år. Och stater som USA, Ryssland och Kina trivdes utmärkt med denna terminologiska oklarhet.

Identifiera militära mål

Så vad är egentligen problemet med AI och digitalisering i militära sammanhang? Tag ett experimentellt system för identifiering av militära mål som presenterades 2013 av Jon Touryan och andra, och som jag diskuterar utförligt i ett bokkapitel.[2]

Systemets poäng var att snabbt identifiera militära mål som ett pansarfordon möter när den rör sig i stadsmiljö. Pansarfordonet bar på ett antal kameror som löpande fotograferade omgivningen. Dessa kopplades ihop med ett maskininlärningsprogram som i sin tur hade tolkat de elektriska signalerna i hjärnan hos en levande människa som tittat på fotografierna under väldigt korta intervaller.

Enligt forskarna var systemet mycket snabbare med att upptäcka hot tack vare maskininlärningskomponenten. Problemet är att människa och maskin smälter ihop i systemet, och att det blir praktiskt omöjligt för människan att förstå varför systemet agerar som det gör. Pondera att systemet råder operatören att öppna eld, för att det som

Att Ryssland avsiktligt utan att vara allvarligt hotat skulle anfälla västeuropeiska stater saknar verklighetsförankring.

Foto: MyPhotoJournals/Flickr/Creative commons

Problemet med AI och digitalisering i militära sammanhang är att människa och maskin smälter ihop i systemet, och att det blir praktiskt omöjligt för människan att förstå varför systemet agerar som det gör.

kom inom kamerans synfält bedöms vara en fiende. På grund av hotets akuta karaktär och systemets komplexitet kan inte människan dubbelkolla om rådet är välgrundat. Risken är överhängande att den mänskliga operatören – eller generalen som beslutar att använda systemet inom ett visst område – blint litar på att systemet ger rätt råd. Här har vi i all korthet lärt känna det grundläggande problemet med sk beslutsstödsystem som bygger på AI. Om det är så att systemet ger fel råd och civila kommer till skada eller dödas blir det ytterst svårt att utkräva rättsligt ansvar under krigets lagar. Operatören och generalen i mitt exempel skulle hävda att det var systemet som agerade, inte de själva. Enligt den straffrättsliga principen hellre fria än fälla skulle de nog frikännas från ansvar. Rättens möjlighet att sätta stopp för system som skadar civila är med andra ord extremt begränsad.[3]

Granska brett

Sådana tillämpningar av AI fångas inte ens i debatten om LAWS eller kille robots, eftersom de inte är autonoma. Exemplet visar att vi måste granska ett

brett fält av tillämpningar som använder sig av AI eller digitalisering som teknologi, utan att överfokusera på de vapen som är inblandade. Kärnvapen är problematiska inte enbart på grund av deras stora destruktivitet, utan för att de gör det nära nog omöjligt att vara ansvarstagande människa i beslutsprocessen. Detsamma gäller för vapen som bygger på AI och digitalisering.

Vad bör vi göra? Det är av stor vikt att vi gör klart för oss själva och andra varför AI och digitalisering är så pass farlig i militära sammanhang. Rörelser som vände sig mot kärnvapen under 50- och 60-talet använde sig av folkupplysning som ett viktigt instrument i deras politiska kamp.

Vi bör hålla fokus på högteknologiska stater som håller på och arbetar med AI och digitalisering för militära ändamål (Japan, Kina, Ryska Federationen, Storbritannien, Sydkorea och USA är mina främsta exempel). Men vi bör i lika hög grad följa och i givet fall kritisera vad privata företag gör – eftersom all civil teknologi inom denna sfär kan säljas på en vinstbringande militär marknad också. AI och digitalisering

begränsar våra möjligheter att utkräva rättsligt ansvar för krigföringen. Då skall det till att vi utkräver ett politiskt ansvar hos aktörer som utvecklar, köper, inför eller använder krigföringsmetoder som bygger på denna teknologi.

Gregor Noll

Professor i internationell rätt, Göteborgs universitet

[1] Draft Report of the 2021 session of the Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems, CCW/GGE.1/2021/CRP.1, 8 december 2021, st 17.

[2] Se sidorna 85-88 i mitt kapitel om "War by Algorithm: The End of Law?" i Max Liljefors, Gregor Noll, Daniel Steuer (red.), War and Algorithm, Roman and Littlefield 2019/2021. (open access – boken laddas ner gratis som pdf-fil när länken klickas).

[3] Se även Markus Gunneflo, "Artificiell intelligens och krigets lagar" i Gregor Noll (red.), AI, digitalisering och rätten. En lärobok. Studentlitteratur.

Foto: Yassenan Tourang

Kvinnor för fred i Uppsala har förlorat en mycket engagerad och omtyckt medlem, Karin Dahl, som blev 101 år gammal.

Karin Dahl – Kvinnor för fred/Uppsala

Hon växte upp i Västerås där hennes far var anställd på Asea som smed.

Karin var näst yngst av 7 barn. Hon berättade att det var främst hennes mamma som ville att alla barn skulle få en ordentlig utbildning och hon var nog stolt över sin dotter. Flickor fick inte studera på Gymnasieskolan så hon läste till studentexamen på kvällarna när hon arbetade som folkskollärare på Västkusten och i Lappland.

Hon läste sedan språk på Universitetet. Som svensklärare var hon mycket uppskattad. Det ringde före detta elever till henne när hon var över 90 år!

Sedan arbetade hon på Uppsala Lärarseminarium och rekryterades därifrån till Skolöverstyrelsen där hon ansvarade för Svenskundervisning i Grundskolan.

På sin fritid åkte hon till Alsike Kloster där nunnorna inhyste utvisningshotade flyktingar för att lära dem svenska.

År 2007 fick hon Freinetrörelsens demokratipris för att hon verkade för demokratisering av skolan som utbildare, debattör, författare och genom sitt arbete på Skolöverstyrelsen och Skolverket. "Vi skulle skapa den bästa skolan i världen" sa hon. Mycket av det hon och hennes kollegor byggde upp har nu raserats.

År 2007 ordnades ett mycket välbesökt seminarium om militarism i Uppsala: "Makt, miljö, motstånd".

Den initierades av Elsa-Maria Berg-

ström vår stora fredsaktivist innan hennes plötsliga och allt för tidiga död.

Alla krafter samlades för att genomföra Elsa-Marias projekt. Karin var mycket involverad i arbetet och fortsatte att vara mycket aktiv i allt vi ordnade såsom föredrag, demonstrationer och den årliga lyktnedläggningen i Fyrisån på Hiroshimadagen.

Hon skrev flitigt mycket välskrivna och initierade brev till tidningar, politiker och till olika instanser långt upp i åldern.

Sedan 1994 har det stått kvinnor och demonstrerat för fred varje torsdag på Stora Torget i Uppsala. Först stod de tysta och svartklädda och deltog i den internationella rörelsen Kvinnor i Svart med banderollen "Stoppa muren". Så småningom utvecklades mötena till Manifestationer för Fred och Mänskliga Rättigheter.

Ämnen sträckte sig över ett brett spektrum av internationella, nationella och lokala frågor bland annat Nato, kärnvapenedrustning, rasism och flyktingfrågor, Kvinnohuset i Halabja, KFF/Uppsalas Kvinnofilmfestival och andra evenemang med fredsanknytning.

Det delades också ut flygblad riktad mot politiker och väljare inför val.

Karin skrev de allra flesta flygblad och såg det som en av de viktigaste insatserna i fredsarbetet att vara ute bland folk och upplysa och påverka.

Ett ämne som låg hennes hjärta nära var situationen i Palestina, dess historia,

muren och Ship to Gaza. Kvinnor i Svarts budskap blev aldrig glömt men visades i en annan form.

Under många år led Karin av "fönstertittarsjuka" men hon lastade sin rullator med alla affischer och banderoller och plågade sig fram på sina onda ben till manifestationerna varje vecka i ur och skur.

Vid 97 års ålder var hennes ena ben så dåligt att det måste amputeras. Hux flux var Karin tvungen att flytta till ett litet rum i ett äldreboende högt upp på en brant backe som hindrade henne från att gå ut själv i sin rullstol. Hon kompenserade så gott hon kunde genom att köra runt, runt i trädgården.

Hon läste massor av böcker, tidningar och poesi och när hon beställde från biblioteket bad hon alltid om några böcker som skulle orientera henne i samhällsutvecklingen.

Hon fortsatte att skriva brev om nedrustning och samhällsfrågor men så småningom blev det mest fokus på förhållanden i Äldrevården, framför allt maten och bristen på fysisk aktivitet.

Hon var mycket mån om sina medboendes välfärd och bekymrade sig över deras passiviserande.

Hon förlorade aldrig sitt engagemang för andra och fortsatte att kämpa för det hon trodde på tills sin död vid 101 årsålder.

Vi saknar henne!

Jacky Engström
Kvinnor för fred/Uppsala

LOKALGRUPPER och medlemmar i styrgruppen Samla

HUDIKSVALL

- My Leffler
- E-post: my.helsingland@hotmail.com

HALMSTAD/LAHOLM

- Susanne Gerstenberg
- E-post: susanne.gerstenberg@telia.com
- Lena Angviken
- E-post: lena.angviken@telia.com

KIRUNA

- Gun-Britt Mäkitalo
- E-post: gbmakitalo@gmail.com

SKÅNE

- Jea Jonsson
- E-post: jea@tomelilla.nu

STOCKHOLM

- Sylvia Rönn
- E-post: sylvia.ronn@kvinnorforfred.se
- Britta Ring
- E-post: ringbritta@gmail.com

UPPSALA

- Ingalill Ek
- E-post: ingalill.s.ek@gmail.com
- Merit Aguirre
- E-post: merit_aguirre@hotmail.com

KONTAKTKVINNOR

GÖTEBORG

Gun Holmertz
E-post: gun.holmertz@telia.com
Tel: 070-757 53 27, 031-330861

HÖÖR

Anne Rosberg
E-post: anne.ros@telia.com
Tel: 070-7133117

KIRUNA

Eva Jonsson
E-post: evannakristin@gmail.com
Tel: 0706444316

LYSEKIL

Inger Sterneskog
E-post: sterneskog@gmail.com
Tel: 0702677685

SUNDSVALL

Hjördis Johansson
E-post: hjordisi.johansson@gmail.com
Tel: 060-17 42 42
Måna Wibron
E-mail: mana.wibron@designmmm.nu
Tel: 0762833454

UPPSALA

Kersti Ertem
E-post: kersti.ertem@bredband.net
Tel: 0702172343

VÄSTERÅS

Inger Widell
E-post: inger.widell06@bredband.net
Tel: 0706701557

ÖREBRO

Helena Sunvisson
E-post: helena@sunvisson.se
Tel: 0733189043

ÖSTERSUND

Aino Blomqvist
Tel: 070-364 81 40
E-post: blomqvistaino@gmail.com

Kvinnor för fred ingår bland annat i följande fredsnätverk och organisationer:

Operation 1325, UN women, OSSE-nätverket, Forum Syd, ICAN, Nätverket för kärnvapenedrustning, Sveriges Fredsråd, Kommittén för Västsaharas kvinnor, Glöm aldrig Pela och Fadime, Helga Henschens Vänner och Elin Wägnersällskapet.

Vi ska vända vinden

Är vi bladen
som ska vända vinden

Är vi elden
som ska mota branden

Är vi de levande
som ska hejda döden

Vi är bladen
Vi ska vända vinden

Vi är elden
Vi ska mota branden

Vi är de levande
Bara vi
kan hejda vapnen

Ingrid Sjöstrand (1922–2020)

Som medlem i Kvinnor för fred stöttar du fredsarbete och kvinnors rättigheter

Årsavgiften är 120 kronor.
Pengarna sätts in på bankgiro:
768-6066. Ange namn, adress, telefon-
nummer och eventuell e-postadress.

Adress: Tegelviksgatan 40,
116 41 Stockholm
Telefon: 08-667 97 27,
mobil 076-117 97 27
E-post: info@kvinnorforfred.se

Följ Kvinnor för freds arbete på
kvinnorforfred.se, Facebook och Twitter.

Medlemmarna får sex tidningar per år. Två tematidningar, som
den du håller i din hand, och fyra medlemsblad.